

VAKbekwaam

Gelre ziekenhuizen Apeldoorn/Zutphen, de Hogeschool Saxion Deventer/Enschede en Christelijke Hogeschool Ede ontwikkelden de afgelopen twee jaar gezamenlijk de stagevariant VAKbekwaam om tegemoet te komen in de behoefte aan beter toegeruste hbo-verpleegkundigen. Binnen VAKbekwaam specialiseert de student zich in de Algemene Gezondheidszorg, waarbij Vaardigheden, Attitude en Kennis op hbo-niveau voorop staan. Studenten lopen de laatste twee jaar van hun opleiding stage in het ziekenhuis, waarbij het opdoen van veel praktijkervaring, het leren via Action Learning en het competentiegericht opleiden belangrijke uitgangspunten zijn. Er is een intensieve begeleiding door werkbegeleiders met hbo denk- en werkniveau, zij fungeren als rolmodellen. In de praktijk blijkt dat deze studenten aan het einde van hun opleiding beter in staat zijn om als beginnende hbo-professionals aan de slag te gaan.

Ria den Hertog en Marlies van Hell *

■ Hbo-verpleegkundigen

De beroepspraktijk van de verpleegkundige in het algemeen ziekenhuis is de laatste decennia meer technisch geworden, gericht op intensieve, hooggekwalificeerde zorg¹. In deze beroepspraktijk is veel vraag naar goed opgeleide hbo-verpleegkundigen, die naast de rollen van zorgverlener en regisseur ook invulling kunnen geven aan de rollen van ontwerper, coach en beroepsbeoefenaar. In Gelre ziekenhuizen besloot men te stoppen met de duale hbo-opleiding, omdat bij deze variant het studeren vaak in de knel komt en de studenten zich snel te gemakkelijk aanpassen aan de manier van werken op de afdeling. Vanaf dit cursusjaar is de stagevariant 'VAKbekwaam' bij de hbo aan de Christelijke Hogeschool Ede officieel erkend als route in het uitstroomprofiel Algemene Gezondheidszorg (AGZ). Studenten die deze variant kiezen, krijgen voor twee jaar een stageplaats in Gelre Ziekenhuizen, waardoor zij ruime praktijkervaring kunnen opdoen in het ziekenhuis. Een deel van het onderwijs wordt verzorgd in Gelre Ziekenhuizen en deels vindt het onderwijs plaats op de Hogeschool. De studenten staan boventallig en worden intensief op hbo-niveau begeleid door werkbegeleiders en opleiders in het ziekenhuis en door docenten van de Hogeschool. Studenten staan in principe overgepland en krijgen gelegenheid om aan te geven hoe zij binnen de door hen uit te voeren dagtaken willen werken aan hun leerproces.

Zij hebben na hun diplomering geen intensieve inwerkperiode nodig, omdat ze bekend zijn met het werken in een ziekenhuis.

Twee jaar lang hebben Gelre Ziekenhuizen, Saxion Hogescholen en de Christelijke Hogeschool Ede samengewerkt aan dit project waarin een groep derde en vierdejaars studenten hbo-ov onafgebroken stage liep binnen hetzelfde ziekenhuis. De ervaringen met deze differentiatievariant zijn positief beoordeeld door zowel afdelingsteams, opleiders als docenten. Het project VAKbekwaam werd het laatste jaar drie maal aan een deelonderzoek onderworpen: het werd als 'best practice' door Saxion aangemeld bij Zestor (arbeidsmarkt- en opleidingsfonds hbo) en beoordeeld als betekenisvolle innovatie². Studenten van de CHE deden kwalitatief onderzoek door middel van interviews met de betrokken partijen en brachten de meerwaarde van het traject VAKbekwaam in beeld. Doordat de studenten VAKbekwaam tussen de zes en acht maanden op een afdeling zijn, krijgen ze routine ervaring. 'Ze hebben een grotere groeispurt, zeg maar.' De H van hbo-ov komt duidelijk naar voren omdat gewerkt wordt vanuit een intensieve kennisuitwisseling tussen student, ziekenhuis en onderwijsinstituut. Dit komt ten goede aan de kwaliteit van zorg voor de patiënt. Observeren en signaleren, basis voor kritisch redeneren, worden aangeleerd door daarin geschoolde werkbegeleiders. 'Vooral door meer praktijkervaring en de dingen signaleren en er op in kunnen gaan.' Ook de proactieve houding van de studenten valt op. 'Ik ga dit vast doen.' Dit is niet alleen op het gebied van zorgverlenen, maar geldt ook voor het nazoeken van afspraken, literatuur, protocollen en richtlijnen.

■ Stagecontract

In het traject VAKbekwaam krijgen studenten een stagecontract voor 40 uur per week (net als in het reguliere onderwijs gaat men uit van 42 schoolweken), waarbij ze 32 uur in de zorg werken en 8 uur wordt ingevuld met studie, Action Learning en binnenschools onderwijs. Studenten krijgen een stagevergoeding en geen salaris. Ze staan in

Foto: Roel Pieper

principe overgepland, waardoor ze gelegenheid krijgen om te werken aan hun leerproces. Er is een intensieve begeleiding door werkbegeleiders met hbo denk- en werkniveau, die worden ondersteund door opleiders van het ziekenhuis.

■ Action Learning

Ongeveer eens per veertien dagen vinden Action Learning bijeenkomsten plaats in het ziekenhuis. Deze bijeenkomsten zijn gericht op de gedachte *learning by doing*; al lerende maakt men producten voor de beroepspraktijk. Het zijn begeleide lesmomenten van drie uur, waarin naast actuele leervragen over het leren op de afdeling en het uitvoeren van projecten, persoonlijke begeleiding en studieloopbaanbegeleiding een plaats krijgen. Studenten schrijven een leercyclusPOP voor de stage op hun afdeling, bevragen elkaar en geven feedback. Ze leren interviewvaardigheden die ze meteen in de beroepspraktijk toepassen.

De bijeenkomsten worden begeleid door een opleider uit de praktijk en een docent van de Hogeschool. Deze combinatie in de begeleiding maakt het mogelijk dat er een actuele uitwisseling van kennis ontstaat. De student kan de situatie op de afdeling verduidelijken, de opleider kent achtergrondinformatie en de docent kan theoretische kennis inbrengen. Aan het begin van het differentiatietraject is de begeleiding vooral leidend en sturend. Gaandeweg komt de verantwoording voor het proces steeds meer bij de studenten te liggen. Reflectie en het gezamenlijk oplossen van leervragen staan centraal. Het is een voorwaarde dat begeleiders van de Action Learning coachend kunnen begeleiden, zodat de student gelegenheid krijgt om de verantwoording voor het eigen leerproces te nemen.

■ Selfassessment

Bij aanvang van elke nieuwe stageperiode wordt een selfassessment ingevuld aan de hand van de kerncompetenties van het beroep en de succescriteria³. Door het invullen van dit selfassessment worden studenten stilgezet bij wat zij al aan competenties ontwikkeld hebben. Zij verdiepen zich in wat zij nog moeten leren en op welke manier

zij dit willen doen. Hierbij worden de hbo-competenties nadrukkelijk meegenomen. Het selfassessment wordt gescoord op de niveaus van Benner met de woorden gevorderd beginner, gevorderd of competent.⁴ Een gevorderd beginner heeft enige kennis en inzicht en een gevorderde kan opdrachten volgens voorschrift zelfstandig uitvoeren. Een competente verpleegkundige voert opdrachten volgens voorschrift uit en overlegt wanneer en waarom hij van het protocol moet afwijken. Tijdens de ActionLearning wordt aandacht besteed aan het invullen van het selfassessment en hoe je de score kunt inzetten in je leerproces. Het blijkt dat studenten het moeilijk vinden om hun niveau te bepalen, niet eerder in de opleiding werd zo concreet de nadruk gelegd op alle beschreven competenties voor het verpleegkundig beroep. Juist de discussies hierover leveren studenten veel inzicht op in hun functioneren op de afdeling.

■ Proeves van bekwaamheid

In het traject VAKbekwaam vindt toetsing plaats door het afnemen van Proeves van bekwaamheid. In het derde jaar van de opleiding worden de vijf rollen van het verpleegkundige beroep apart getoetst op gevorderd niveau. In het laatste jaar zijn er twee Proeves op competent niveau, waar de student laat zien dat hij de verschillende rollen van de verpleegkundige kan integreren. Per Proeve wordt een portfolio samengesteld met een leercyclusPOP, uitgewerkte opdrachten (van afdeling en/of Hogeschool), afgetekende reflectieverslagen, hands-off en hands-on toetsen op de afdeling (handelingen voorbereiden en handelingen uitvoeren bij de patiënt) en verslagen van 360 graden feedback. De beoordeling van het werken in de praktijk krijgt nadrukkelijk een plaats in het portfolio. Het portfolio wordt ingeleid met een portfolioanalyse, waarin beschreven is welke vorderingen de student heeft gemaakt ten aanzien van de kerncompetenties van het verpleegkundig beroep van de hbo-competenties. De student geeft een samenvattende, kritische reflectie op zijn of haar ontwikkeling als verpleegkundig professional. De conclusies van de 360 graden feedback zijn verwerkt in deze analyse. Op grond van zijn kritische reflectie formuleert de student leerdoelen voor de volgende periode. Het portfolio wordt gepresenteerd in het Proevegesprek, waar in een criteriumgericht interview van ongeveer een half uur wordt doorgevraagd op het leerproces en op de reflectieve vermogens. De Proeve wordt afge-

Foto: Roel Pieper

nomen door een neutrale opleider van het ziekenhuis en een docent die de student niet hebben begeleid in het leerproces. Hiermee wordt gewaarborgd dat er binnen de Action Learning een veilige sfeer heerst om te mogen leren en aan leervragen te werken. De verwachting van de opleiders is dat studenten die de Proeves op competent niveau afronden na enige werkervaring kunnen doormaken in de rol van zorgcoördinator op de verpleegafdeling. De eerste gediplomeerden werken nu bijna een jaar, onderzoek naar deze stelling zal zeker volgen.

■ Binnenschools onderwijs

De afdeling Verpleegkunde van de CHE heeft er bewust voor gekozen om naast de Action Learning binnenschools onderwijs aan te bieden. Daarmee zijn er meer contactmomenten met de studenten en blijft het aanbod van onderwijs in het traject vergelijkbaar met dat van de reguliere hbo studenten. In het eerste semester van het traject VAKbekwaam wordt aandacht besteed aan de projectstage, waarbij de studenten een opdracht voor Gelre Ziekenhuizen uitvoeren, maar nog geen stage lopen in de zorg. De studenten maken in deze fase van de opleiding vaak voor het eerst kennis met het doen van praktijkonderzoek en het werken voor een opdrachtgever. Naast de projectstage volgen de studenten twee verdiepingsminoren. In het tweede semester worden de lessen Coach en Beroepsbeoefenaar aangeboden. In deze lessen is aandacht voor training en persoonlijke vorming ten aanzien van deze rollen. Producten uit deze lessen worden als bewijsmateriaal in het portfolio opgenomen. In het vierde jaar zijn er alleen vraaggestuurde lessen, waarbij de nadruk ligt op het zelf zoeken van de juiste bronnen en het beantwoorden van vragen. De studenten ontwikkelen hiermee vaardigheden, attitude en kennis om dit na diplomering te blijven doen.

■ Projecten

Studenten verzamelen al lerende materiaal voor hun portfolio. Dit doen zij ook door projecten uit te voeren in opdrachten van het management van de afdeling of van het ziekenhuis. Zo zijn er de afgelopen periode op verschillende afdelingen aanbevelingen doorgevoerd voor het verbeteren van de ontslagprocedure en voor de evaluatie van zorg op verschillende afdelingen. In nauwe samenwerking met andere disciplines heeft een van de studenten gewerkt aan een evidence based verpleegkundig protocol wondzorg bij schone chirurgische wonden. Het protocol is ziekenhuisbreed ingevoerd. Een andere student deed onderzoek naar de redenen van verpleegkundigen om bijna-incidenten niet te melden. De manager en het team kregen duidelijke handvatten om met gebruik van het programma Veilig Incidenten Melden (VIM) gezamenlijk verder te werken aan kwaliteitszorg op de afdeling. In andere projecten stond de benadering van zorgvragers meer centraal, waarbij studenten onderzochten hoe aan klantvriendelijkheid en family centered care vorm kon worden gegeven op de afdelingen. De projecten die door de VAKbekwaam studenten worden uitgevoerd zijn vergelijkbaar met onderwerpen die studenten uit reguliere trajecten uitwerken. Toch geven de opdrachtgevers aan dat de VAKbekwaam studenten meer feeling met de vragen uit de praktijk hebben en komen met 'oplossingen op maat'. Studenten ervaren dat er echt een beroep wordt gedaan op de hbo-competenties (zoals beschreven in de Dublin descriptor⁵) tijdens het werken aan de projecten.

■ Leerproces

Binnen de Action Learning is veel plaats voor reflecteren en voor feedback hierop door medestudenten en begeleiders. Het effect van rechtstreekse begeleiding bij het werken aan projecten werkt positief, studenten dagen elkaar en zichzelf uit om iets goeds voor 'hun' praktijk neer te zetten. Uit onderzoek naar de meerwaarde van het traject VAKbekwaam komt naar voren dat de studenten ervaren meer tools te hebben verworven voor zelfsturing⁶. Dit wordt ook geconstateerd door werkbegeleiders, opleiders en docenten. Studenten nemen initiatief, leggen leervragen open in de groep en stellen zich kwetsbaar op voor feedback. Er wordt grote groei gezien in de persoonlijke ontwikkeling en zelfstandigheid. Het zou interessant zijn om nader onderzoek te doen naar de invloed van Action Learning op deze resultaten. Ook wordt aanbevolen om nader onderzoek te doen naar de waarde van het informele leren, het leren op de werkplek, van hbo-studenten.

Bij de laatste Proeves laten studenten zien dat zij de hbo-competenties geïntegreerd hebben in hun handelen. Het is aan de werkgevers om deze houding vast te houden, te stimuleren en te belonen.

Jaar 3		Jaar 4
Semester I	Semester I	
Projectstage Opdracht en uitvoer in Gelre Ziekenhuizen Proeve van bekwaamheid gevorderd niveau • Ontwerper <i>Aan het einde van deze periode start maken met loopbaanPOP en leercyclus-POP</i> Studie loopbaan ontwikkeling	Stage Start op eerste afdeling • loopbaanPOP • leercyclusPOP Proeve van bekwaamheid gevorderd niveau • Zorgverlener/ regisseur Proeves van bekwaamheid gevorderd niveau • Coach • Beroepsbeoefenaar Action Learning	Stage Tweede afdeling / specifieke keuzeafdeling • leercyclusPOP Proeves van bekwaamheid competent niveau • zorgverlener, regisseur, coach (ic. Werkbegeleiding van stagiaires) • coach (ic. Kwaliteit van zorg, zorgvernieuwing en ontwikkeling van het beroep en de beroepsgroep), ontwerper, beroepsbeoefenaar Action Learning
2 x minoren		
Themaweek: Management van zorg	Themaweek: Conflictantering	

CHE-Vakbekwaam groep 2009-2011

Conclusie en discussie

- Het traject VAKbekwaam binnen de hbo van de CHE heeft in de projectfase van de afgelopen periode veel positieve resultaten opgeleverd. Door de tweejarige stage binnen dezelfde instelling en het onderwijs dat daarbij geboden wordt, ontwikkelen studenten zich daadwerkelijk tot verpleegkundigen op hbo-niveau in het ziekenhuis. Ze zijn beter bekend met de kerncompetenties van het verpleegkundig beroep en de hbo-competenties dan reguliere studenten en sturen hun eigen leerproces duidelijk aan. Het toetsen aan de hand van Proeves op basis van portfolio's blijkt hierin stimulerend te werken, waarbij de beoordeling door de praktijk nadrukkelijk een plaats heeft.
- De studenten vinden het vooralsnog lastig om te werken met de portfolio's en zo zelf vorm te geven aan hun Proeves. Zij hebben weinig ervaring in het bijhouden van een portfolio voor hun beroepsopleiding, hierin zou meer scholing aangeboden kunnen worden. De voortdurende aandacht voor het verzamelen van bewijsmateriaal voor het portfolio wordt als werkdrukverhogend ervaren.
- De nauwe samenwerking tussen CHE, Gelre Ziekenhuizen en Saxion zorgt voor een actieve kennisuitwisseling tussen werkveld en onderwijsinstellingen. Hierdoor krijgen leerprocessen beter vorm - de afstand tussen school en stage is immers klein - en projecten worden ondersteund met recente kennis uit de praktijk en theorie.
- De hbo heeft als uitgangspunt dat de verpleegkundige breed wordt opgeleid. De VAKbekwaam studenten richten zich na twee jaar basis in de differentiatie specifiek op de AGZ. Dit kan als na-deel aangemerkt worden. Toch bestaat het vertrouwen dat deze hbo-professional de transfer in een ander werkveld kan maken. In de toekomst zou nader onderzoek dit kunnen uitwijzen. Instellingen in de Geestelijke Gezondheidszorg hebben met interesse op het concept VAKbekwaam gereageerd. Het idee van een hbo-waardige stage wordt inmiddels met succes in enkele andere ziekenhuizen toegepast bij het opleiden van hbo'ers, waarbij Action Learning ook hier een centrale plaats inneemt. Er is voorzichtig voorgesteld om studenten gedurende één stageperiode in een an-

der werkveld te laten leren, waardoor tegemoet wordt gekomen aan de wens van het opleiden in breder perspectief.

- Het traject VAKbekwaam doet recht aan een open curriculum en voldoet aan de hbo-eisen. Er mag nog meer gezocht worden naar mogelijkheden in flexibilisering van de opleiding die passen bij het concept competentiegericht opleiden. Het traject VAKbekwaam sluit aan bij de behoefte aan een verpleegkundig bachelor in de complexe zorgverlening; deze bachelor heeft de competenties om in het kader van een leven lang leren door te groeien naar diverse specialisaties binnen het vakgebied en daarbuiten.

Noten

- ¹ Kauffman, K., Peters F. & Boer P. den. (2009). Eisen aan de beginnend verpleegkundige: algemene ziekenhuizen aan het woord. NVZ in samenwerking met Calibris. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsopleiding Arbeidsmarkt.
- ² Werkconferentie Dag van de kennisuitwisseling. Zestor: Amsterdam.
- ³ Pool, A., Pool, C., Veltman, F. & Vogel S. (2001). Met het oog op de toekomst. Beroepscompetenties voor verpleegkundigen. Utrecht: Vilans.
- ⁴ Benner P. (1984). From novice to Expert. Excellence and Power in Clinical Nursing Practice. California: Addison-Wesley Company.
- ⁵ www.minocw.nl/documenten/dublin-descriptoren-beschrijving-20060608.pdf
- ⁶ Wat is de meerwaarde van het traject VAKbekwaam? Januari 2010. Intern verspreid.

*** Ria den Hertog-Voortman MScN,**
Opleidingsdocent Verpleegkunde Christelijke Hogeschool Ede.

*** Drs. Marlies van Hell-Cromwijk,**
Opleidingsdocent Verpleegkunde Christelijke Hogeschool Ede